

si raptus contigerit, puella invita, (secus ea consentiente, etiam suis parentibus invitis) & raptor non pro alio, sed pro se rapiat: nam si pro alio rapiat, potest cum ea contrahere. Et hoc impedimentum durat, dum mulier est in potestate raptoris, ac proinde cessat ea in loco tuto, & libero constituta: tuncque cum ea valide, & licite contrahere valet, *Sanch. de Matrim. lib. 7. D. 13.* Si forte femina rapiat virum, etiam non servata forma Trid. potest cum eo contrahere: ac proinde, si ipse liberè consentiat, etiam si in potestate raptricis sit, valet matrimonium. Nam cum Constitutio Trident. sit poenalis, & odiosa, non debet extendi ultra casum expressum, qui tantum est de raptore, non de raptricis: & cum hoc rarissime contingat, non venit in Legis consideratione, quæ ad frequenter contingentia ordinatur: nec est in utroque eadem ratio, nam gravius delictum committit vir rapiens sceminam, majusque scandalum sequitur, graviorque ipsi, & ejus parentibus irrogatur injuria, quam è contra: quando scemina rapit virum. *Barbof. ad Trid. sess. 24. de Ref. Matr. cap. 6. n. 5. Gonz. in c. fin. de Raptor. n. fin. Sanch. de Matrim. lib. 7. disp. 12. n. 25. Pone. de Matrim. L. 7. cap. 69. n. 6. contra Bald. Tirag. Henric. Gutier. & alios.* Si quis sponfam invitam rapiat, poenis, Trident. tenetur; nam Text. in c. 6. de Raptor. excusat à raptu obductionem desponsatæ de ejus consensu faciã: nam tunc non læditur libertas matrimonij, cum ipsa ad hoc sit obligata. c. 10. b. t. ac proinde includere videtur casum, quo invita abducatur, nam licet rapiens sponfam recipiat, quod suum est; non tamen accipit modo legitimo; debebat enim non autoritate propria, sed autoritate publica eam vindicare, quod præcipue habet locum, si ipsa justam causam resiliendi habeat: quippe tunc idem est, ac si sponsalia non præcessissent. *Sanch. de Matrim. lib. 7. D. 13. n. 15. contra Henric. de Matrim. lib. 12. cap. 14. n. 5. & alios.*

TIT. II.

De Desponsatione impuberum.

42 Sponsalium contractus est actus humanus, qui ad sui valorem exigit Jure Naturæ usum rationis in utroque contrahente: quo, saltem in

uno deficiente, Jure Naturali sunt invalida sponsalia, etiam si à parentibus nomine filiorum sint contracta. c. un. b. t. in 6. L. 6. tit. 1. p. 4. & non solum hoc intelligitur, quando sunt minores septennio: sed etiam si contrahentes majores septennio sint. L. 14. ff. de Sponsal. Regulariter tamen requiritur, & sufficit septennium tam in mare, quam in femina ad contrahenda sponsalia: nam tunc sufficiens usus rationis ad ipsorum obligationem regulariter invenitur. L. 14. ff. de Sponsal. c. 4. c. 5. c. 13. b. t. c. un. eod. in 6. L. 6. tit. 1. p. 4. D. Thom. in 3. p. Sup. q. 43. art. 2. in corp. ibi: *Ante primum septennium nulli contractui homo aptus est, sed in fine primi septennij incipit esse aptus ad aliqua promittenda in futurum præcipue de his, ad quæ ratio naturalis inclinatur magis, non autem ad obligandum se perpetuo vinculo, quia adhuc non firmam habet voluntatem, & ideo tali tempore possunt contrahi sponsalia, sed in fine secundi septennij jam potest obligare se de his, quæ ad personam ipsius pertinent, vel ad Religionem, vel ad conjugium, sed post tertium septennium, etiam possunt de alijs se obligare.* *Sanch. de Matrim. lib. 1. D. 16. n. 7.* Hoc septennium, quando non constat, quod malitia suppleat ætatem, debet esse completum, non tantum moraliter, ut cum alijs docet *Gutier.* Sed etiam physicè, ut tenet *Barbof. in c. 4. b. t. n. 2. Sanch. de Matrim. lib. 1. D. 16. n. 4. Gonz. in c. 5. b. t. & alij.* Nam quando agitur de obligatione imponenda, verba Legis in sensu proprio accipi debent, & ideo 16. anni physicè completi requiruntur ad professionem religiosam. *Trid. sess. 25. de Rez. cap. 15.* Item regulariter 14. anni physicè completi sunt necessarii ad testam. int. factionem. L. 5. ff. Qui Testam. limitatè ergo debet sumi verbum: *Compleset, & compleverat.* Loquendo de septennio ad sponsalia in c. 4. c. 5. b. t. Nec sufficit, quod ultima dies septennij sit incepta, ut tenet *Sanch.* sed requiritur, quod sit completa de momento ad momentum, ut patet in ætate requisita ad professionem: nec aliter potest intelligi septennium physicè completum: nisi & ultima dies septennij completa sit. *Gonz. in c. 5. b. t. n. 5.* Et quævis in L. fin. tit. 1. p. 4. dicatur, *V. Pocos menos,* clarè loquitur de casu, quo malitia suppleat ætatem. Et sic etiam intelligendus est D. Thom. in 3. p. Sup. q. 43. art. 2. ad 7. Sponsalia contracta ante usum rationis utriusque, quin & unius tantum

tum contrahentis, sunt nulla. Nam cum sint promissio mutua, si ex una parte claudicant non subsistunt ex altera, etiam si unus pubes, vel major septennio sit. Promissio tamen à pubere facta infanti in vim simplicis promissionis valet quin acceptationem ex parte infantis requiratur: ac proinde nequit revocari; arg. L. 5. C. de Emancip. liberorum: possunt tamen à contrahentibus, postquam ad usum rationis accedant, talia sponsalia, vel expressè ratificari verbo, scripto, nutu, vel alio signo; vel saltem tacitè cohabitando, mutuo munera, vel aliud hujusmodi proprium sponforum faciendo: & tunc conualecunt, dum tamen sponsi sciunt, se tempore infantia sponsalia contraxisse: & ea fuisse nulla: alias ex errore procedendo, nil agunt; cum nil tam contrarium sit consensui, quam error. *Ex L. 15. ff. de Jurisd. Quod quidem deducitur ex C. fin. b. t. c. un. eod. in 6. L. 6. tit. 1. p. 4. Sanch. de Matr. L. 1. D. 16. n. 5. & 6.*

43 Si contrahentes sponsalia ante septennium in quacumque ætate, & quocumque modo, ut contra alios tenent *Sanch. de Matrim. lib. 1. D. 10. n. 14. & alij,* habeant usum rationis, prudentiam, seu discretionem (quod dicitur malitiam suppleat ætatem) hujusmodi sponsalia erunt valida, non solum Jure Naturæ, L. 4. L. 14. ff. de Sponsal. sed etiam Jure Positivo: liquidum ex c. 3. de Sponsal. constat, sponsalia contracta cum puella nondum septenni producere impedimentum publice honestatis, quod est signum validitatis sponsalium, & expressè habetur in L. fin. tit. 1. p. 4. ibi: *Et esto se debe. entender, si los desposados fuessen de edad de siete años cumplidos, ó poco menos, de manera, que ayen entendimiento para placierles las desposadas.* Nam ætas in sponsalibus non est simpliciter definita. L. 14. de Sponsal. Et ætas septennij, quæ regulariter assignatur dependet à cæra suppositione, scilicet, usu rationis, adeo ut magis usus rationis, quam ætas spectetur: secus accidit in professione religiosa, & testamenti factione ubi ætas absolute, & sine dependentia ab alia suppositione definitur: quod clarius patet in matrimonio, ubi licet sit designatæ ætas 14. annorum, valet matrimonium, si malitia ætatem suppleat. Similiter ergo dicendum est in sponsalibus. *D. Thom. in 4. D. 27. q. 2. art. 2. ad 7. D. Antonin. Joann. And. Covarr. Gutier. Sanch. de Matrim. lib. 1. D. 16. n. 9. Gonz.*

in c. 5. b. t. n. 4. contra Angel. Fabini. & alios. Tunc malitia, seu prudentia creditur, ætatem suppleat, si quis postet peccare mortaliter: nam id sufficit, ut se obliget per votum solenne Ordinis Saceri, & simplex Religionis, quare ergo non sufficit, ut se obliget per sponsalia? Quorum obligatio facilitius dissolvitur, scilicet per illius tantum voluntatem, cum ad pubertatem perveniat. *Sanch. de Matrim. L. 1. D. 16. n. 16. cum pluribus, quos n. 9. citat, contra D. Thom. in 4. D. 27. q. 2. art. 2. ad 2. Henric. de Matr. L. 11. cap. 13. n. 9. & alios.*

44 Si impubes majores septennio contrahunt sponsalia, neuter etiam mutuo consensu ante pubertatem resiliere potest: ne ex fragilitate judicij temerè sponsalia sæpe contrahant, & dissolvant; pubertate tamen adepta, etiam sine alia causa resiliere possunt, etiam in foro conscientia, ne fitimitè observare teneantur, quod judicio immaturo fecerunt. c. 7. b. t. *Sanch. de Matrim. lib. 1. D. 51. n. 19.* Nec ille, qui primo fit pubes alterum debet expectare. c. 7. b. t. quia etiam altero pubertatem adeptus, reclamare, & resiliere potest: ut quid alterius pubertatem expectabit? Cum frustrata expectetur eventus, quibus nullus est effectus; arg. c. 36. de Offic. delegat. Si verò non statim resiliat, sed rata habeat sponsalia, alterius pubertatem spectabit. *Sanch. de Matrim. lib. 1. D. 51. n. 9. & 14.* Si tempore contractus unus erat pubes, non ipse etiam de impuberis consensu, sed impubes potest resiliere, cum ad pubertatem perveniat: quod si stare velit contractui, pubes etiam stare tenetur. c. 7. b. t. Et tunc claudicat contractus in favorem impuberis. *Sanch. de Matrim. L. 1. D. 51. n. 10.* nisi aliam justam causam resiliendi habeat pubes: nam tunc resiliere potest, v. g. ob metum. c. 11. b. t. Licet ad ratificanda sponsalia à minoribus septennio contracta, quia nulla fuerunt, novus consensus requiratur verbo, vel facto, tempore pubertatis exprimentus: at verò, ut rata sint contracta à majoribus septennio, cum sint valida, sufficit taciturnitas illorum, seu quod non reclamant statim cum possunt, & ipsi hoc jus competere sciunt. Statim & illico reclamare censetur, qui reclamant intra triiduum, etiam postquam pubertatem sit ingressus. *L. fin. C. de Judic. Sanch. de Matr. lib. 1. D. 51. n. 14.* Juramentum sponsalibus adjectum ad impuberibus nondum proximis pubertati sequi.

quitur sponſalium naturam: ac proinde in illo ſubintelligitur hæc conditio; niſi pubes factus reclamet. *Ponc. de Matrim. lib. 1. cap. 9. n. 8.* At verò ſi ſponſalia ſunt iuramento firmata ab impuberibus proximis pubertati, ita confirmantur, ut nulli ex eis liceat reſilire: quia illis eſſet periculum contra iuramentum venire. *c. 10. de Sponſal. Covarr. de Sponſ. p. 1. cap. 5. §. 1. n. 3. Sanch. de Matrim. lib. 1. D. 5. n. ex n. 22. & alij, contra Joan. And. & alios.* Proximus pubertati cenſetur maſculus, ſi decimum annum cum dimidio, & femina nonum cum dimidio excedat. *L. 6. tit. 5. p. 6.*

45. Ad matrimonium contrahendum nulla determinata ætas Jure Naturæ requiritur: ſed tantum uſus rationis, ſeu diſcretio: major quidem, quam ad ſponſalia obſtrictiorem obligationem, & vinculi perpetuitatem. Profectò in homine paulatim ratio convaleſcit, ſecundum quod quietantur motus, & fluxibilitas humorum, ut ait *D. Thom. in 3. p. Sup. q. 43. art. 2. in corp.* Sicut etiam major maturitas ad profeſionem, quam ad matrimonium à jure requiritur ob arduitatem negotij, quia Religio eſt earum rerum, quæ ſunt ſupra inclinationem naturæ, quæ majorem difficultatem habent, quam matrimonium. *D. Thom. in 4. D. 36. q. un. art. 5.* Deinde requiritur, quod corpora ſint habilia ex ſe ad generationem, licet non ſint proxime habilia. *Ariſt. D. Thom. in 3. p. Sup. q. 53. art. 2. ad 3. Sanch. de Matr. L. 7. diſp. 104. n. 9.* Jure Eccleſiaſtico requiritur, quod contrahentes ſint puberes. *c. 6. c. 10. c. 11. b. t. D. Thom. in 4. diſp. 36. q. un. art. 5. Sanch. de Matrim. lib. 7. diſp. 104. n. 9. Gonz. in c. 2. b. t. n. 7. & comm. DD.* Idem eſt de Jure Civili. *Princ. inſtit. de Nuptijs.* Et de Jure Hiſpano. *L. 6. tit. 1. p. 4. ibi: Mas para caſamiento hacer, ha menester, que el varon ſea de edad de catorce años, è la muger de doce.* Puberes ergo cenſentur maſculus poſt 14. femina poſt duodecimum annum completum. *c. 6. c. 10. c. 11. b. t.* ob ſpecialem tamen favorem matrimonij ſufficit, quod ultima dies ſit incepta, licet non completa, quamvis hoc non ſufficiat in ſponſalibus. *Sanch. de Matrim. lib. 7. diſp. 104. n. 2.* quia in hac ætate regulariter, præter ſufficientem uſum rationis, & maturitatem judicij jam habent generandi potentiam, & facultatem. Et quidem citius femina, quia debilior, advenit pubertas. Nam regulariter minus perfectæ citi-

us in ſua linea perficiuntur. *Macrob. L. 7. Saturnal. cap. 7. ibi: Quod citò advenitur generationis feminae non nimij caloris, ſed naturæ infirmioris eſt: ut ex illa poma celerius matureſcunt, robuſta ferius.* Etiam conſentiunt *Ariſtot. Gonz. in c. 3. b. t. n. 3. & alij,* quamvis uſus rationis æqualiter in utroque aſtutgeat in ſeptennio. *D. Thom. in 3. p. Sup. q. 43. art. 2. ad 3.* Hinc eſt, quod infideles, qui Lege Eccleſiaſtica non tenentur, valide poſſunt contrahere matrimonium, etiam ſi impuberes ſint, dum alias Jure Naturæ inſpecto, habiles ad matrimonium interveniant. Matrimonium à puberibus contractum, etſi non poſſint carnaliter commiſceri, validum eſt: nam Jure Eccleſiaſtico non requiritur actualis potentia ad generandum; dum impotentiam non habeant; alias qui ob corporis infirmitatem non poſſet copulam exercere, invalide contraheret quod falſum eſt. *Abb. Covarr. de Sponſ. p. 2. cap. 5. n. 2. Sanch. de Matrim. lib. 7. D. 104. n. 15.* Pontifex, ut Superior omni Jure Eccleſiaſtico, bene poteſt in hoc impedimento ex defectu ætatis diſpenſare ex juſta cauſa, & ſic aliquando diſpenſant Pontifices, maxime pro bono pacis. *c. 2. b. t.* nam pro pace plura admittuntur quæ alias prohiberentur. *c. 10. 3. q. 6. Sanch. de Matrim. lib. 7. D. 104. n. 11.* ubi dicit, quod Pontifex poteſt diſpenſare, ut matrimonium in quocumque ætate inritum valeat, modo pueri rationis uſus participes ſint, ſicut in quocumque alio Jure Humano diſpenſare valet. *c. 4. de Conſec. præbend.* Et probabiliter poteſt etiam Epicoſopus in caſu urgentiſſimo cum impuberibus diſpenſare: præſertim, ſi dubium ſit, an malitia ſuppleat ætatem. Sic contra *Fagnan. & alios* tenent *Covarr. in C. Alma. p. 1. §. 7. n. 8. Suar. de Leg. L. 6. cap. 14. n. 8. Sanch. de Matr. lib. 7. diſp. 104. n. 12. Barboſ. & Gonz. in c. 2. b. t. n. 7.*

46. Aliquando malitia ſupplet ætatem: tunc videlicet, quando in impubere invenitur ſimul, & copulative habilitas ad generandum, & ſufficiens diſcretio ad matrimonium, vinculi que perpetuitatem cognoscendam: *arg. c. 6. b. t.* Et tunc valide contrahit impubes matrimonium etiam ſine ulla diſpenſatione. *c. 9. c. ſin. b. t. L. 6. tit. 1. p. 4.* Nam ætas ſolum aſſignatur dependenter à ſuppoſitione, quod antea malitia non præveniat ætatem. *Gutierr. de Matr. cap. 2. n. 23. Sanch. de Matr. lib. 7. diſp. 104. n. 5.*

n. 5. & n. 21. Gonz. in c. 2. b. t. n. 7. & c. 3. n. 4. & alij. Si unus, vel duo impuberes, in quibus malitia non ſupplet ætatem per verba de præſenti matrimonium contrahant, non valet tale matrimonium, nec lapſu temporis, niſi aliter approbetur, convaleſcit. Et quidem hoc ditricè fieri prohibetur in *c. 2. b. t.* ac proinde ſub culpa gravi prohibetur ob gravem irreverentiam, quæ Sacramento irrogaretur. Nam attentatur invalidi Sacramenti adminiſtratio. Si tamen ob aliquam urgentiſſimam neceſſitatem fiat, à culpa tales excuſantur; neceſſitas namque matrimonium cohonestaret. Et certe, quando tale matrimonium ab impuberibus defecto contraheretur, licet non valeret, ut matrimonium; ex præſumpta tamen contrahentium voluntate, & juris interpretatione talis promiſſio in vim ſponſalium valeret. *c. ſin. b. t. c. un. eod. in 6. L. 6. tit. 1. p. 4. ibi: Eſi ante de eſte tiempo caſaſſen algunos, non ſeria caſamiento, mas de ſpoſajas.* Quippe actus, qui non valet, ut agitur, valet eo modo, quo valere poteſt: niſi expreſſe velint contrahentes excludere ſponſalia; & ſic intelligitur. *L. 9. ff. de Sponſ.* Nam tunc non habet locum præſumptio, ſed ipſa cedit veritati, ne actus agentis ultra ejus voluntatem extendatur. Contra *L. 19. ff. de Reh. cred. Covarr. de Sponſal. p. 1. cap. 3. Sanch. de Matr. lib. 1. D. 21. n. 2. Barboſ. & Gonz. in c. ſin. b. t. n. 4. contra alios.* Et tunc habet locum illa regula: *Quod potuit, noluit; quod voluit, non potuit.* Si duo, vel ſaltem unus impubes contrahat matrimonium clandestinum, hoc habet vim ſponſalium: etiam hodie: nam Tridentinum, ut lex correctoria Juris Communis non extenditur, niſi ad illum contractum, qui eſſet matrimonium: & cum hic contractus Jure antiquo non eſſet matrimonium, ſed in ſponſalia reſolveretur. *c. un. b. t. in 6.* ideo etiam poſt *Trid.* ſuſtinetur talis promiſſio clandestina in vim ſponſalium. *Navar. Man. cap. 22. n. 57. Gutierr. Sanch. de Matr. lib. 1. D. 21. n. 5. Gonz. in c. ſin. b. t. n. 4.* qui ita declaratum à Cardinalibus reſtaur. Quando verò duo puberes matrimonium clandestinum contrahunt, cum *Trid.* decernat, talem contractum abſolute eſſe irritum, & invalidum ex defectu formæ, nec in vim ſponſalium ſuſtinetur. Et ita declaratum reſtaur. *Gallienart. ad Trid. ſeſſ. 24. de Reform. Matrim. cap. 1. Barboſ. de Offic. Episc. alleg. 32. ex n. 143. Sanch. de Matr. L. 1.*

diſp. 20. n. 3. Et Gonz. in c. ſin. b. t. & alij, contra Henric. Laym. & alios, quod ſi voluerunt, ſe ad ſponſalia obligare, valet promiſſio clandestina, ut ſponſalia; nam per Tridentinum matrimonium, non verò ſponſalia clandestina irritantur.

TIT. III.

De Clandestina deſponſatione.

47. **M**atrimonium tripliciter clandestinum dicitur. 1. quia ſolemnitates legales deſiciunt; v. g. quia ſit ſine notitia conſanguineorum, vel ſine conſtitutione arrharum, 2. quia denuntiationes, ſeu proclamationes publicæ, & Hiſpanè: *Amonestaciones* omittuntur. 3. quia non celebratur in facie Eccleſiæ coram Parocho, & teſtibus. *L. 1. tit. 3. p. 4.* Ex præcepto Lateranenſis Conſilij in *c. ſin. b. t.* renovato à *Trid. ſeſſ. 24. de Reform. Matrim. cap. 1.* debent præcedere ad matrimonium, & quidem ſub gravi, quia præceptum eſt in materia gravi. *Sanch. de Matrim. lib. 3. D. 5. n. 6.* proclamationes publicæ tribus diebus ſectivis continentur, ut ſi quis aliquod ſciat impedimentum, illud manifeſtet Parocho. *L. 1. tit. 3. p. 4.* Et poſſunt quocumque tempore fieri, etiam ſi nuptiæ tunc prohibeantur celebrari, ut in tempore Adventus, & Quadrageſimæ. *Gonz. in c. ſin. b. t. n. 7. & Barboſ.* Et debent fieri in Eccleſia, & intra Miſſarum ſolemnia ob majorem populi concurſum, ut facilius impedimenta detegantur. Unde ſi die profeſto, & extra Eccleſiam, v. g. ad concionem audiendam Populus concurreret, cum ſic Conſilij ſinis obtineatur, ibi poſſent fieri proclamationes. *Sanch. de Matrim. lib. 3. D. 6. n. 9. Gonz. in c. ſin. b. t.* ſed in hoc ſtandum eſt cuſque Eccleſiæ conſuetudini: Matrimonium ſine eis celebratum, quamvis illicitum, validum tamen erit, ut contra paucos certum eſt, & declaratum à *S. Congreg. Concil. Navarr. Gutierr. Laym. Sanch. de Matrim. L. 3. D. 5. n. 3. Gonz. in c. ſin. b. t. n. 7.* Siquidem nullus Textus datur tale matrimonium irritans. Parochus quidem contrahentium, per ſe, ſi velit, vel per alium, etiam Laicum, ut habet praxis, debet proclamationes facere. *c. ſin. b. t. Sanch. de Matrim. lib. 3. D. 6. n. 5.* Si ſponſi ad duas Parochias ſpectent in utraque fieri debent proclamationes. *Sanch. de Matr. L. 3. D. 6. n. 4. Gonz.*

Gonz. in c. fin. b. t. n. 7. Quibus factis possunt etiam alibi, ubi non sunt factæ proclamationes matrimonium contrahere. Sponsi, qui ante proclamationes Parochiam mutarunt, proclamari debent in duabus Parochiis, si in illis impedimentum contrahere poterunt: nam sic melius satis fit, & litteræ, & intentioni. *Text. in c. fin. b. t. & Trid. sess. 24. de Ref. Matr. cap. 1. ibi: Præcipit, ut in posterum, ante quam matrimonium contrahatur, ter à proprio contrahentium Parocho tribus continuis diebus festivis in Ecclesia inter Missarum solemnias publicè denuntietur inter quos matrimonium sit contrahendum. Junct. cap. 7. Sanch. de Matr. lib. 3. D. 6. n. 6. contra aliquos.*

48 *Trident. sess. 24. de Ref. Matrim. cap. 1.* facultatem dispensandi in proclamationibus, etiam in tribus, relinquit iudicio, seu conscientiæ, ut ait *Sanch. de Matrim. lib. 3. D. 8. n. 4.* & prudentiæ Ordinarij, quo nomine veniunt Archiepiscopus, Episcopus, Capitulum Sedevacante, Sedis Apostolicæ Legatus in sua Provincia, Præiatus habens in certum territorium jurisdictionem quasi Episcopalem, Vicarius Generalis, saltem ex consuetudine, nisi hæc facultas specialitè illi restringatur, ut contra *Menoch. Henr. & Ponc. de Matr. lib. 6. cap. 31. n. 5.* tenent *Gutier. de Matrim. cap. 56. n. 11. Sanch. de Matrim. lib. 3. D. 7. n. 10. Gonz. in c. fin. b. t. n. 7. & Saledo*, qui asserit, praxim totius orbis sic recepisse. Imò possunt Episcopus, & Vicarius Generalis hanc facultatem alteri delegare, ut contra *Menoch. tenent Covar. de Sponsal. p. 2. cap. 8. §. 10. n. 1. Sanch. de Matr. lib. 3. D. 7. n. 20. & 21.* Si denuntiationes non fuerunt omnino remissæ per dispensationem, sed solum prætermittæ, postea supplendæ sunt post matrimonium contractum: sed ante ejus consummationem, ut impedimenta, si quæ sunt, detegantur. Et cum hoc præceptum sit in re gravi, tenentur conjuges sub mortali, non consummare, antequam denuntiationes fiant. *Sanch. de Matr. lib. 3. D. 11. n. 3. Sancè: Ordinarius nequit absque iusta causa dispensare, in denuntiationibus: nam cum à Lege requirantur, peccabit gravitèr contra eam faciens in materia gravi: debet ergo præcedere cognitio, an ablit omne impedimentum, & subsit iusta dispensandi causa, sed hæc cognitio non est necessariò judicialis, sed sufficit extrajudicialis, cum hoc relinquit*

concilium iudicio, seu conscientiæ Episcopi. *Gutier. de Matrim. cap. 37. n. 2. Sanch. de Matr. lib. 3. D. 8. ex n. 4.* Iustæ causæ dispensandi, vel in eis omnibus, vel in eo, quod una pro tribus fiat, sunt, quando Reges, vel Magnates contrahunt, vel si matrimonium semel solemnitè celebratum sit ratificandum ob latens impedimentum, vel si prudenter timeatur, ne malitiosè impediatur matrimonium, vel si sponsi ludibrio exponerentur, ut quando contrahit nobilis cum plebeja, vel senex cum juvencula, & aliæ huiusmodi, quas asserit *Sanch. de Matr. lib. 3. D. 9. Gonz. in c. fin. b. t. & alij.* Ordinarius non semper, ac potest, debet dispensare: nam teste *Papiano in L. 40. ff. de Juristicis: non quidquid Juristicis potestati permittitur id subicitur juris necessitati.* Sic contra aliquos tenent *Sanch. de Matr. lib. 3. D. 10. ex n. 2. Gutier. de Matr. cap. 57. n. 4. Ponc. L. 5. cap. 31. n. 6. & alij.* Quando verò dispensatio ad bonum commune deferretur: vel ad averendum grave damnum in bonis animæ, corporis, aut fortunæ: vel ad acquirendum notabile bonum privatis, cum Episcopus ex officio bono subditorum providere teneatur, debet tunc dispensare. *arg. c. 28. D. 50. c. 8. 2. q. 5.* Parochus non potest in his denuntiationibus dispensare, cum totum hoc iudicio Episcopi relinquitur. nisi forte periculum sit in mora. V. g. si concubinarium in articulo mortis constitutus velit contrahere matrimonium ad vitandum animæ periculum, & prolem legitimum. Tunc enim Parochus potest per Episcopum Legem interpretari, quasi tunc non obliget, quia impossibilis observari. *Soto, Gutier. Sanch. de Matrim. lib. 3. D. 10. n. 27.*

49 Qui scit impedimentum tenetur sub gravi illud manifestare, non solum ex præcepto Ecclesiastico, sed etiam Jure Naturali, & Divino: siquidem hoc conducit ad vitandum peccatum proximi, & nullitatem, & irreverentiam Sacramenti. *D. Thom. 1. 2. q. 70. art. 1. ad 2. Covar. de Sponsal. p. 2. cap. 6. §. 10. n. 21. Navar. Henric. Gutier. Sanch. de Matrim. lib. 3. D. 13. n. 2.* Etiam si tale impedimentum sciat sub secreto commissio sub juramento, & etiam si addatur: hoc tibi detega sub sigillo confessionis, dum modo non sit intra confessionem sacramentalem. Nam nec secretum, nec juramentum obligant in præjudicium boni publici, aut tertij. *c. 28. de fur. jur. ma-*

ximè quando nullitas, vel irreverentia Sacramenti resisteret. *D. Thom. 2. 2. q. 70. art. 1. ad 2. ibi: Ad secundum dicendum, quod de illis, quæ homini, sunt commissæ in secreto per confessionem nullo modo debet testimonium ferre, quia huiusmodi non fecit, ut homo, sed tanquam Dei Minister, & majus est vinculum Sacramenti quolibet hominis præcepto. Circa ea verò, quæ aliter homini sub secreto committuntur, distinguendum est: Quandoque enim sunt talia, quæ statim cum ad notitiam hominis venerint, homo ea manifestare tenetur, puta si pertinet ad corruptionem multitudine spirituales, vel corporales, vel grave damnum alicujus personæ, vel si quid aliud est huiusmodi, quod quis propalare tenetur, vel testificando, vel denunciando. Quod quidem habet locum, etiam si solus sciat, nec illud possit probare: nam cum de peccato vitando agatur, ipsi creditur; *arg. c. 12. de Sponsal.* Etiam si tantum ex auditu sciat, si à personis fidedignis audivit, secus, si audivit à persona non fidedigna. Sic contra aliquos aliter sentientes tenent *Sanch. de Matrim. lib. 3. D. 13. Gonz. in c. fin. b. t. n. 7. & alij.* Imò, & ipse contrahens, si rogatus fuerit ab Episcopo de impedimento occulto, etiam si nulla præcesserit infamia, illud manifestare debet, etiam si impedimentum infamatorium sit: vel abstinere debet à matrimonio; *arg. c. 10. de Renunt. Sanch. de Matr. lib. 3. D. 14. n. 2. Gonz. in c. fin. b. t. n. 7.* Concisus impedimenti excusatur ab ejus manifestatione, si sciat, contrahentes dispensationem occultam pro foro conscientie impetrasse, vel si monendo ipsum impeditum; vel alia via possit vitare matrimonium: vel si timeat ex manifestatione grave oriturum scandalum, vel nullo modo esse profuturam. *Navar. Man. cap. 22. n. 83. Sanch. de Matrim. lib. 3. D. 13. ex n. 3.**

50 Parochus sciens extra confessionem impedimentum debet matrimonij impedire celebrationem. *c. fin. b. t.* Et etiam si impedimentum sit occultum, & contrahentes publicè matrimonium contrahere intendant, debet ipse sicut qui liber alius: imò à fortiori, siquidem ei ex officio incumbit, Ordinario deferre, qui si discussa causa, nullum deesse impedimentum pronuntiet, Parochus tali matrimonio assistet. *Sanch. de Matrim. lib. 3. D. 15. ex n. 3.* Si Parochus in confessione sciat impedimentum, debet monere poenitentem in ipsa confessione,

non extra eam, ne contrahat matrimonium: quod si monitioni nolit obedire, tanquam indisposito negare debet absolutionem: si tamen monitione contempta, publicè matrimonium petat, debet Parochus matrimonio assistere: quia notitiæ confessionis nullus ad actus exteriores usus est. *c. 2. de Offic. Ordin. Sanch. de Matrim. lib. 3. D. 16. n. 4. contra D. Thom. D. Bonav. Suar. & alios*, à quorum opinione recedere cogor, ut magis sigillo Sacramenti consulam. Si Parochus, vel Ordinarius sciant impedimentum, & simul sciant, pro foro interno esse dispensatum possunt dissimulare, & impeditos matrimonio conjungere, cum tunc sine peccato contrahant: secus si ipsis impedimentum ab alio denuntietur; nam tunc si pro foro externo hoc constet, debet Ordinarius compellere sponsos à matrimonio abstinere, vel dispensationem pro foro externo impetrare. Nam dispensatio, quam habebant, ut limitata ad forum internum, non habet effectum in foro externo; *arg. L. 16. ff. de Acquir. rer. domini.* Limitata namque causa limitatum producit effectum. *Sanch. de Matrim. lib. 3. D. 15. ex n. 14. & alij.*

51 Omisissis denuntiationibus sine causa, & postea detecto impedimento dirimente quocumque, quod per denuntiationes sciri potuit, etiam si contrahentes ignorent impedimentum, scientiam latentis impedimenti habere præsumuntur, ac proinde mala fide contraxisse, & ideo filij ex tali matrimonio nati, sunt illegitimi. *c. fin. b. t. L. 3. tit. 3. p. 4. ibi: Porque casandose encubierto senza, que sabian, que algun embargo avia entre ellos, porque lo non debian hacer, d à lo menos, que lo non quisieron saber. Sanch. de Matrim. lib. 3. D. 42. n. 4. & alij.* Si verò matrimonium erat irritum ex impedimento occulto, quod per denuntiationes non poterat detegi; v. g. ob defectum consensus in altero contrahentium, si alter conjux in bona fide fuisset, filij non erunt illegitimi, quia cum impedimentum non potuisset detegi, etiam per denuntiationes, non censetur, eos affectasse ignorantiam impedimenti. *Sanch. de Matrim. lib. 3. D. 42. n. 5.* Filij nati ex matrimonio valido, in quo fuerunt omisissæ denuntiationes, legitimi sunt, nec ad hunc casum debet extendi constitutio poenalis; *ex c. fin. b. t.* Cum tantum loquatur de filiis ex matrimonio invalido natis; *arg. c. 2. b. t. Sanch. de Matrim. lib. 3.*

lib. 3. D. 42. n. 8. Imò filij nati ex matrimonio clandestino invalide contracto ob ignorantiam impedimenti, si hoc postea publicetur, & nullo impedimento detecto approbetur ab Ecclesia, legitimi sunt, non tantum nati post Ecclesie approbationem, sed etiam antea nati, quia approbatio Ecclesie omne vitium matrimonij clandestini purgat, & presumptionem affectatæ ignorantie tollit, ac proinde cessat ratio. *c. fin. h. t.* Sic contra Angel. Rosel. & Tabien. tenent Joan. And. Sylv. Covar. de Spons. p. 2. cap. 8. §. 2. n. 16. v. 12. Sanchez. de Matr. lib. 3. D. 42. n. 4. Contrahentes sine prævis denuntiationibus, si postea delegatur impedimentum dirimens matrimonium, dispensationis super eo obtinenda spe privantur à Trid. sess. 24. de Ref. Matr. cap. 5. quia dignus non est, qui Ecclesie benignitatem facile experiat, cuius salubria præcepta temere contempsit. Et licet Trident. facultatem Pontificum ad dispensandum ligare non possit, tamen ut dispensatio valida sit, & non subreptitia, debet exprimi in supplicatione, denuntiationes fuisse omittas. Sanchez. de Matr. lib. 3. D. 45. n. 3. Hæc duæ pœnæ locum habent, etiam matrimonium coram Parocho, & testibus sit contractum, in odium omissionis denuntiationum. *c. fin. h. t. Trid. sess. 24. de Reform. Matrim. cap. 5.* Imò Parochus, vel alius Sacerdos de ejus licentia tali matrimonio assilens, vel etiam si non prohibet, debet per triennium ab officio suspendi. Sed hæc suspensio non est lata, sed ferenda sententia, quia Text. in *c. fin. h. t.* dicit: *suspendatur*: quod ministerium Judicis significat. Ita tamen suspensus ab officio non intelligitur à beneficio suspensus, cum sint distinctæ suspensiones, quarum una alteram non includit, ac proinde potest fructus beneficii percipere. Si tamen culpæ gravitas id exigat potest à Judice talis Parochus, etiam à beneficio suspendi, vel alijs pœnis puniri. *c. fin. h. t. L. 4. tit. 3. p. 4. Sanchez. de Matr. lib. 3. D. 48. ex n. 2.* In nostra Hispania contrahentes matrimonium, quod ab Ecclesia habetur ut clandestinum, testes, & alij in ipso intervenientes exilio, & privatione omnium bonorum puniuntur, & insuper est iusta causa, ut parentes possint filios, vel filias, sic contrahentes exheredare. *L. 49. Taur. L. 1. tit. 1. lib. 5. R. C.* quæ, & aliæ Leges aliquid circa matrimonia disponentes, vel requirements consecutum paren-

tum, vel Dominorum iusta sunt, ac proinde servandæ: siquidem minime sunt contra Jus Naturale cum non tollant alimenta filijs debita, sed tantum legitimum, quæ jure tantum positivo debetur, & quamvis disponent in materia ad Ecclesiam pertinente, nihil contra Jus Canonicum disponent, sed potius ad faciliorem ejus observantiam cooperantur, ut dicitur in *L. fin. tit. 3. p. 4. Unde Nos porque avemos voluntad, que lo que Santa Iglesia manda, que se guardado, sic Cajet. Sor. Azor; Molin. de Just. & jur. tr. 2. D. 176. Pont. Laym. & alij, contra Abb. Sylv. Navar. Man. cap. 14. n. 15. Jul. Clar. Pract. q. 82. Covar. de Spons. p. 2. cap. 3. §. 8. n. 5. Sanchez. lib. 3. de Matr. D. 25. n. 2.*

52 Jure quidem Naturali nec irrita, nec illicita sunt matrimonia clandestina, sicut nec alij clandestini contractus: quam conclusionem certam esse ex Trident. asserit Platel. cap. 7. §. 5. n. 1113. cum alijs contra Sanchez. de Matr. lib. 3. D. 3. n. 8. & alios, sed ob gravissimas causas, & inconvenientias, quæ ex matrimonijs clandestinis oriebantur, quia scilicet ob defectum probationis facile dissolvebantur, & nova conjugia non legitima, sed potius adulterina cum gravissimo animarum periculo, & Republicæ incommodo, & perturbatione contrahebantur: ideo Ecclesia semper talia clandestina matrimonia detestata est, atque prohibuit. *c. 1. & per tot. 30. q. 5. L. 1. tit. 3. p. 4.* sed non irritavit. *c. 2. h. t. donec à Trid. sess. 24. de Ref. Matrim. cap. 1.* Tale matrimonium fuit irritatum: non quidem quasi directè irritetur Sacramentum, nam hoc non potest Ecclesia facere, sed indirectè; quatenus irritato contractu legitimo, qui est materia Sacramenti, per consequens irritatur Sacramentum; sicut potest quis corrupendo panem, vel vinum, facere, quod illis non possit confici Eucharistia, licet directè non sit in ejus potestate materiam tanti Sacramenti determinare, vel mutare. Requirit sane Trident. copulative, & indivisim ad Sacramenti valorem, quod celebretur à contrahentibus coram Parocho, & duobus, vel tribus testibus: adeo, ut non sufficiat presentia Parochi sine testibus, nec presentia testium, sine Parocho: nec presentia Parochi potest per plures testes, etiam per consensum totius Populi suppleri; nam cum hæc ad formam præscriptam pertineat, propriè, & specificè ponenda est, non per equiva-

valentia. Sanchez. de Matr. lib. 3. D. 17. Hoc tamen Decreto, utpotè Lege Ecclesiastica, non tenentur Infideles, imò nec fideles, in quorum Provincia, vel Regno, vel Parochia, hoc Decretum non est publicatum, licet sit publicatum in Diocesi, vel si non est usu receptum, vel ex contrario usu abrogatum, vel derogatum: tenentur ergo solum fideles: & ex his illi, in quorum locis hoc Decretum publicatum est, & usu receptum, etiam si ignorent tale Decretum; nam quamvis ignorantia excuset à culpa, non potest supplere solemnitatis defectum. Sanchez. de Matr. lib. 3. D. 17. n. 10. plures citans.

53 Ubi valet matrimonium clandestinum, si alter ex contrahentibus intendat, matrimonium esse contractum, & alter neget, solum viro incumbit probatio, non verò mulieri; si ipsa affirmet, si ve neget, ut expressè habetur in *c. 1. h. t.* quia pro muliere stare videtur præsumptio, cum non sit verisimile, quod mulier neget veritatem, si ve circa matrimonium contractum, si ve non contractum. Barbosa, & Gonzal. in *c. 1. h. t.* quamvis alij aliter sentiant. Si ita occulte sit contractum matrimonium, ut nequeat probari, si uterque matrimonium esse contractum asserat, ipsis creditur, & tale matrimonium ab Ecclesia approbatur, quia ipsi jam de eo constat per contrahentium confessionem. Si verò uterque, vel unus saltem, neget, non sunt cogendi cohabitare; quin, & separandi sunt, quippe Ecclesia non judicat de occultis, quæ nequeunt probari. *c. 11. D. 32.* Si quis cum una contraxit clandestinè, quod nequit probare, & cum alia publicè: cum de 2. constet Ecclesie, secus de primo, ad secundum cogetur, secus ad primum. Qui verò primum matrimonium contraxit, non potest accedere ad secundum, quia non est sua, sed potius excommunicationem, quæ solum in foro externo ligabit, tenetur sustinere. *c. 44. de Sent. Excommunic.* Si matrimonium clandestinum publicetur, ex tunc habetur, ut si ab initio fuisset in facie Ecclesie contractum. *c. 2. h. t.*

54 Parochus matrimonio assilens debet hæc, vel similia verba dicere: *Ego vos in matrimonio conjungo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Trid. sess. 24. de Ref. Matr. cap. 1.* Sed hoc non requiritur ad valorem matrimonij: sed ex præcepto Ecclesie, ac proinde illa verba omittens peccabit, & qui-

dem juxta aliquos graviter, sed verius solum erit venialis talis omisio, cum talia verba non pertineant ad formam, nec ad magnam solemnitatem Sacramenti, nec magnum continent mysterium. Guier. de Matrim. cap. 69. n. 3. Sanchez. de Matrim. lib. 3. D. 38. ex n. 4. Gonz. in *c. fin. h. t. n. 9.* Fideles; id est, baptizati, etiam peregrini, & vagi, & etiam hæretici, qui ex loco ubi Trid. non est receptum veniunt; si in loco ubi Trid. est receptum, velint contrahere matrimonium, coram Parocho, & testibus illud contrahere debent, aliter erit nullum, etiam si bona fide contrahant, & etiam sine contrahentium culpa, sed quia Parochus absens, vel mortuus est. Et etiam si constitutus in articulo mortis velit contrahere ad prolem legitimandam; quippe assilentia Parochi, & testium requiritur per modum forme substantialis, & solemnitate necessario requisitæ ad valorem matrimonij, quam non potest supplere bona fides, vel inculpabilitas, vel necessitas contrahentium. Barbosa, de Offic. Episcop. alleg. 32. Sanchez. de Matrim. lib. 3. D. 18. n. 26. & alij comm. Et hac ratione probatur, Episcopum non posse dispensare in hac forma, & solemnitate, nec in casu urgentis necessitatis, ut ex ipso Trid. sess. 24. de Ref. Matrim. cap. 1. deducitur: nam cum ibi permittatur Episcopo in denuntiationibus dispensare, infertur negata facultas ad dispensandum in solemnitate presentia Parochi, & testium; arg. *c. 5. de Præsumpt. Navar. Henriq. Guier. Sanchez. de Matr. lib. 3. D. 17. n. 6. & alij.* Qui ex loco, ubi Trid. est usu receptum transit ad locum, ubi receptum non est, si ibi domicilium figat, sine solemnitate Trid. valide matrimonium contrahit. Vel si unus ex contrahentibus ibi habeat domicilium, vel quasi domicilium: nam alter gaudet consortis privilegio. Vel si causa negotiorum, commercij, vel alia causa ad illum locum pervenisset. Etiam si peregrinus, & vagus sit, qui serio dimisisset suum domicilium: nam hi non tenentur Legibus suæ patriæ, quando extra eam versantur; arg. *c. 2. de Constit. in 6.* Et subjiiciuntur Legibus, & fortiantur forum locorum, in quibus inveniuntur. *c. fin. de Foro compet. L. 6. ff. de Eviction. Sanchez. de Matrim. lib. 3. D. 18. ex n. 27. & alij,* qui idem tenent etiam in casu, quo quis præcisè in talem locum se conferat, ut matrimonium sine solemnitate contrahat, retinendo anti-

quum domicilium, ubi usu receptum est Trid. sed cum contrarium declaratum sit à Sacra Congreg. Card. approbante Urban. VIII. 14. Aug. 1627. dicendum est, talem nulliter contrahere. *Barb. de Offic. Episc. alleg. 32. n. 153. Lug. Resp. Moral. lib. 1. dub. 36. Gobat. Exper. tr. 9. n. 481.* Similiter Christiani captivi, vel Mercatores, sive viatores, vel peregrini in terra Maurorum, vel Infidelium, vel Hæreticorum, ubi non est promulgatum Tridentinum, sine Concilij solemnitate valide contrahunt. *Sanch. de Matrim. lib. 3. D. 18. n. 35. Barbos. de Offic. Episc. alleg. 32. n. 154. & alij.* At verò in locis Hæreticorum, ubi Trid. promulgatum est, ut in Hollandia requiritur præsentia Sacerdotis, vel Parochi Catholici, quod si vel nullus inveniat, vel ignoretur, vel non sit ad cum tutus accessus, sufficit duos, vel tres testes adhibere ad matrimonium coram prædicante, vel etiam sine illo, quasi Ecclesia in his matrimonijs dispenfante. *Laym. lib. 5. tr. 10. p. 2. cap. 4. n. 7. Ilfing. tr. 6. D. 9. n. 111.*

55 Quando matrimonium in facie Ecclesie celebratum est coram Parocho, & testibus, si sit contractum cum impedimento occulto dirimente, sed tali, quod non sit periculum illud probandi, vel etiam ad forum externum sit delatum, ex defectu probationis impedimenti fuit pronuntiatum pro matrimonio, ad illud revalidandum sufficit, quod conjuges, ablati jam impedimento, mutuum consentium occulte renovent, sive verbis, sive habendo copulam affectu conjugali, vel alio signo ejus expressivo: nec est necesse, ut coram Parocho, & testibus iterum celebretur: siquidem jam Ecclesie constat de matrimonio, & semper potest illud probari ex solemnitate antecedenti. *Navarr. Man. cap. 22. n. 70. qui à S. Pio V. declaratum testatur Sanch. de Matrim. lib. 2. D. 37. n. 3. Gonz. in c. 12. de Spons. n. 5. & alij, contra Gutier. Can. 99. L. 1. cap. 18. ex n. 7. Barbos. de Offic. Episc. alleg. 32. n. 157. Ponce. de Matr. lib. 5. cap. 6. n. 6. & alios.* Quando verò impedimentum publicum, vel notorium est, vel per duos testes probari potest, debet repeti solemnitas, quia cum constet de nullitate, consequenter non probatur illius valor, nisi post ablatum impedimentum, repetatur consensus coram Parocho, & testibus, & hoc modo, quasi purgetur vitium præcedens. *Henrig. de Matr. L. 11. cap. 3. n. 6. & 7. Sanch. de Matr. L. 2. D. 37. n. 10. & 11.*

Gonz. in c. 21. de Sponsal. n. 5. Qui clandestinè contrahit, vel sine Parocho: & quidem proprio, vel alio Sacerdote de Parochi licentia: vel sine testibus, præterquamquod non contrahit matrimonium sic celebratum, quamvis postea posita solemnitate possit illud contrahere, ut contra aliquos tenent *Sanch. de Matr. lib. 3. D. 46. n. 2. Gutier. de Matr. cap. 61. n. 2. Barbos. de Offic. Episc. alleg. 32. ex n. 151.* etiam debet puniri ab Episcopo, cujus arbitrio quantitas pœnæ relinquatur tam circa contrahentes, & testes, quam circa Parochum, vel Sacerdotem tali matrimonio assistentem. *Trid. sess. 24. de Ref. Matrim. cap. 1.* quin tamen ad Parochum, vel Sacerdotem pro hoc casu extendatur suspensio triennalis, quæ infligitur in c. fin. b. t. Parocho assistenti matrimonio sine prævijs denuntiationibus celebrato, quia cum ea constitutio sit odiosa non extenditur ultra casum expressum. Sic contra *Saled. Præf. Can. cap. 17. & alios,* tenent *Sanch. de Matr. lib. 3. disp. 48. n. 4. Ponce. lib. 5. cap. 37.*

56 Matrimonio debet assistere Parochus proprius, saltem unius contrahentis, vel sponsæ, vel sponsi, nisi alia vigeat consuetudo, ut in his Insulis: nam regulariter sit matrimonium coram Parocho sponsæ: sed sufficit, quod assistat Parochus cujuslibet. Nam cum matrimonium sit unus contractus, & individuum Sacramentum, si potest Parochus sponsæ eam legitime conjugere cum sponso, hoc ipso potest sponsum cum sponsa conjugere. *Navarr. Gutier. Sanch. de Matr. lib. 3. disp. 19. n. 4.* Cum tamen possit esse Parochus, qui nondum Sacerdos est. c. 14. de Elect. in 6. Et Trid. solum assistentiam Parochi exigat, & aliandè ad talem assistentiam Oratio Sacerdotalis non requiritur, dicendum est, quod potest valide, & licite matrimonio assistere Parochus proprius, etsi Sacerdos non sit. *Gutier. de Matr. cap. 62. n. 16. Sanch. de Matr. lib. 3. D. 20. n. 3. Gonz. in c. fin. b. t. n. 8. & alij, contra Navarr. Ledesm. Rodrig. & alios.* Non tamen potest substituere pro se ad hanc assistentiam nisi Sacerdotem, quippe sic expressè exigitur à *Trid. sess. 24. de Ref. Matrim. cap. 1.* ibi: *Qui aliter quam præsentem Parocho, vel alio Sacerdote, &c.* Nec per verbum alio significatur qualitas similis, ut patet ex *Luc. 23. Ducebantur autem & alij duo nequam cum eo:* scilicet, cum Christo. Validum est matrimonium celebratum

coram Parocho excommunicato, etiam vitando, suspensio, irregulari, vel etiam privato à Superiore administratione Sacramentorum, & specialiter assistentia matrimonij: quia adhuc Parochus est, quod unice requiritur à Trid. Sic contra aliquos tenent *Suar. de Cons. D. 11. sect. 2. n. 2. Sanch. de Matr. L. 3. D. 21. ex n. 4. Gonz. in c. fin. b. t. n. 8.* etiam si privatus sit ipso jure beneficio, dum adhuc sit in possessione; arg. c. 28. de Præbend. in 6. *Sanch. de Matr. lib. 3. D. 22. n. 62.* Etiam valet coram Parocho solum existimato, habente Titulum coloratum; vel quia beneficium ipsi invalidè est collatum, vel eo privatus est ipso jure, & factò ob occultum delictum; v. g. hæresim, etiam si hoc sciant contrahentes, quia jus supplet defectum ob communem errorem; & bonum publicum; arg. L. 3. ff. de Offic. Prætor. *Sanch. de Matr. lib. 3. disp. 22. Gonz. in c. fin. b. t. n. 8.* Imò *Ponce de Matr. lib. 5. cap. 20. n. 3. & alij,* tenent idem de Parocho, qui Titulum coloratum non habet, dum errore communi Parochus credatur. Deinde: Parochus debet esse proprius respectu domicilij, vel quasi domicilij, nec sufficit, quod sit Parochus originis: nam origo solum quoad ordines suscipiendos jure speciali attenditur. c. 3. de Tempor. ordin. in 6. *Gutier. de Matrim. c. 62. num. 29. Sanch. de Matr. L. 3. D. 23. n. 7. Gonz. in c. fin. b. t. n. 8.* Parochus proprius domicilij potest assistere valide matrimonio sui Parochiani etiam extra propriam Parochiam, in Parochia, vel Diocesi aliena, etiam sine illius loci Ordinarij, vel Parochi licentia, quia Trid. solum exigit proprij Parochi assistentiam ad matrimonij valorem. *Barbos. de Offic. Episc. alleg. 32. n. 95. Gutier. de Matrim. c. 62. n. 5. Sanch. de Matr. lib. 3. D. 19. n. 11. & 14. contra Navarr. Ponce. de Matr. L. 5. cap. 6. n. 4. quin, & licite potest, si non solemniter assistat: nam in hac assistentia non exercet jurisdictionem, saltem contentiosam, sed se habet ad modum testis qualificati. Non tamen potest assistere solemniter, quia hoc esset se intromittere in officium alienum publicum in re gravi: quod sine peccato non fit, sicut non potest nuptias extra propriam Parochiam benedicere, ex declaratione S. Pij V. Et sic possunt concordari *Gutier. Laym. Sanch. de Matr. lib. 3. D. 19. n. 18. & alij,* qui hujus assistentia licitudinem propugnant. Contra *Barb. de Offic. Episc. alleg. 32. n. 97. & Ponce. de Matr. lib. 5. cap.**

16. n. 11. & alios. Similiter delegatus à Parocho, ut in matrimonio suorum Parochianorum assistat, potest etiam extra Parochiam illos in matrimonio conjugere, nisi ab ipso Parocho sit restricta ad certum locum hæc facultas, & assignatio loci non tantum demonstrationis causa sit adjecta: nam tunc etiam extra locum assignatum potest assistere. *Barb. de Offic. Episc. alleg. 32. num. 96. & 114. Gutier. de Matr. cap. 62. n. 10. Sanch. de Matr. L. 3. D. 34. n. 3. & alij.*

57 Qui in duobus locis habet domicilium, quia utrobet habitat per tempus æquale, non mathematicè, sed moraliter, potest non solum in loco, in quo, dum contrahit, habitat coram alterutro Parocho; sed etiam in loco, in quo tunc non habitat, contrahere potest matrimonium coram illius loci Parocho; quia cum in illis duobus locis habeat domicilium, & Parochianus sit, valet propterea matrimonium contrahere; arg. c. 2. de Sepult. in 6. *Navarr. Henrig. Sanch. de Matr. L. 3. D. 24. n. 4. & 5. contra Paludan. Restlam. & alios.* Princeps, licet omnium locorum sui Regni Civis censeatur, solum potest contrahere coram Parocho Palatij, in quo ordinariè residet. *Lug. Resp. Moral. L. 1. dub. 37.* Qui in aliquem locum se transferit animo ibi fingendi domicilium, ex primo die potest coram ejus loci Parocho, utpotè proprio, matrimonium contrahere; arg. L. 20. ff. ad Municipal. *Barb. de Offic. Episc. alleg. 32. n. 68. Gutier. de Matr. cap. 63. n. 13. Sanch. de Matr. L. 3. D. 23. n. 14.* Etiam qui alicubi habet domicilium, potest ibi contrahere ubi habet quasi domicilium: si scilicet habet annum ibidem per majorem partem anni habitandi; v. g. qui studiosus, vel negotiatorius, vel officij; imò, & ex illi causa ibi est; arg. L. 19. ff. de Judoic. *Sanch. de Matr. lib. 3. D. 23. n. 12. Gonz. in c. fin. b. t. n. 8. qui à S. Congreg. Concilij declaratam testatur, & alij, contra Henrig. Rodrig. Segura, & alios.* Si verò quis in aliquem locum se transferat ad breve tempus; v. g. recreationis causa, vel ruris collendi, vel colligendorum fructuum: cum talis habitatio eum non constituat Parochianum illius loci, non potest ibi matrimonium contrahere; arg. c. 3. de Sepult. in 6. *Barb. de Offic. Episc. alleg. 32. n. 71. Sanch. de Matr. L. 3. D. 23. n. 9. Gonz. in c. fin. b. t. n. 8.* Licet Parochus catholicus non possit matrimonio Catholici cum Hæretica contrahendo assistere, in Germania,

& alibi, quasi ex consuetudine, hoc est admittunt. *Laym. lib. 5. tr. 10. p. 2. cap. 4. num. 8.*

58 Si contrahentes, vel saltem unus eorum fit vagus, qui nullum domicilium, vel quasi domicilium habeat, sed hic inde vagetur, vel si deserto primo domicilio adhuc non pervenit ad locum destinatum (nam hic vagus censetur *L. 27. §. 2. ff. ad Municip.*) debet celebrari ejus matrimonium coram Parocho loci, ubi vagus versatur. Sic *Dicastillo, Castropal. Laym. L. 5. tr. 10. p. 2. c. 4. & alij.* Et quamvis *Sanch. de Matr. L. 3. D. 25. n. 11. & Gonz. in c. fin. h. t. n. 8.* dicant, vagos posse coram quolibet Parocho contrahere, possunt inquiri modo dicto: nisi alicubi sit Confessor pro vagis deputatus, ut dicitur esse in Compotella: nam tunc ille Parochus ipsorum censetur: debet tamen Parochus, qui vagos vult conjugere (idem dicendum est de alienigenis, & peregrinis) prius facere diligentem inquisitionem de eorum vita, ne forte alibi sint conjugati, & ab Ordinario loci debet obtinere licentiam ad assistendum eorum matrimonio. *Trid. sess. 24. de Ref. Matr. cap. 7.* quod si hoc non observet, valide eos in matrimonio conjuget, quia non est Decretum irritans, sed graviter peccabit, quia in re gravi violat *Trid.* præceptum. *Sanch. de Matr. lib. 3. D. 25. ex n. 8. & alij.* Milites possunt contrahere coram Parocho loci ubi sunt, non solum quando sub pabulionibus degunt, sed etiam si sint in Præsidij: debet tamen inquiri de eorum statu, & procedere licentia Ordinarij, sicut de vagis disponit *Trid.* nisi habeant Cappellanum, qui pro administratione Sacramentorum præpositus sit Legioni, habeatque facultatem, vel à Papa, vel ab Ordinario Diocesis, in qua sunt: tunc namque à Cappellano possunt in matrimonio conjugi juxta tenorem facultatis ipsi concessa: quin ex generali consuetudine admittuntur, quod Cappellanus cujuslibet Legionis, etiam Militibus alterius Legionis ministrare possit Sacramenta, & matrimonio assistere, vel quia superior, vel quia consuetudo dat hanc facultatem, vel saltem creditur commissa ad invicem à Cappellanis alterius Legionis. De quibus alibi diximus.

59 Præter Parochum proprium possunt matrimonio cumulatim assistere Episcopus in sua Diocesi, & Capitulum Sedevacante, & utriusque Vicarius Generalis: vel Prælatus quasi Episcopalem jurisdictionem exercens in Parochia

exempta: Archiepiscopus in sua Provincia, dum actu visitat, vel quando ad ipsum est appellatum: locus aliter; *arg. c. 1. de Offic. Ordin. Legatus Sedis Apostolicæ in sua Provincia; arg. c. 2. de Offic. Legat. in 6. Cardinalis in Ecclesijs sui Tituli. c. 11. de Majorib. & obed.* Quia hi omnes habent jurisdictionem ordinariam cumulativam cum Parochis. *Sanch. de Matr. lib. 3. disp. 28. & alij.*

60 Ultra præsentiam Parochi de novo requirit *Trid.* (juxta antiquum corrigendo) præsentiam duorum, vel trium testium. Et quidem præsentia testium, & Parochi debet esse simultanea: alias non de eodem actu deponerent. *Sanch. de Matr. lib. 3. D. 41. n. 3.* Et cum nihil addatur de qualitate testium, & aliunde, quia correctorium hoc Decretum, strictè interpretari oporteat, dicendum est, sufficere, testes habere præcise, quod Jus Naturale requirit, scilicet, ulum rationis: ac proinde posse esse testes in matrimonio, qui alias essent inhabiles, ut impuberes, servi, foeminae, Pagani, excommunicati, infames, consanguinei unius, vel utriusque contrahentis, ita contra paucos tenent *Gutierrez. Barb. Sanch. de Matr. lib. 3. disp. 41. n. 5. Laym. Gonz. in c. fin. h. t. n. 10. & alij.* Nam si alia qualitates requirerentur, matrimonia prætextu alicujus defectus in testibus facile dissolverentur contra intentionem *Trid.* præterquamquod inhabilitas testium suppletur per assistentiam Parochi, qui est testis majoris exceptionis, & velut Notarius publicus: nec requiritur, quod testes sint ante matrimonium rogati, vel requisiti ad matrimonium, sed sufficit, si de intentione matrimonij contrahendi in ipso actu moneantur. *Barb. de Offic. Episc. alleg. 32. n. 89. Gutierrez de Matrim. c. 55. n. 9. Sanch. de Matr. L. 3. D. 39. n. 7. Gonz. in c. fin. h. t. n. 10. contra Pont. de Matr. L. 5. c. 21. n. 4. Gonz. ad Reg. 8. Canc. Glos. 48. n. 32. & alios.* Debent tamen non tantum corpore, & physice esse præsentem, sed moraliter, & modo humano, ita ut possint verè, & proprie testificari, sponso matrimonium de præsentem contraxisse. Hinc non valet matrimonium contractum coram teste ebrio, dormiente, vel non advertente, quid agatur. Vel si Parochus contrahentes non cognoscit, nec intelligit eorum idioma: sufficit tamen, si per interpretem, vel per nutus intelligatur, à Parocho, & testibus eorum consentus. *Barb. de Offic. Episc. alleg. 32. n. 78. Gutierrez. c. 69. n. 2. Sanch. de Matr. L. 3. D. 39. & alij.* Si metu, vel dolo, vel

casu adessent Parochus, & testes, valet matrimonium: quia cum benè intelligant, quod contrahentes agunt, de matrimonio possunt testificari; *arg. L. 209. ff. de V. S. adimpleturque finis, & præceptum Trid.* siquidem nihil pluraquam Parochi, & testium requirit præsentiam. Contrahentes tamen illicite metum inferent, nisi justa causa excuset. *Barb. de Offic. Episc. alleg. 32. ex n. 82. Gutierrez. de Matr. c. 69. n. 10. Sanch. de Matr. lib. 3. D. 39. ex n. 9. Gonz. in c. fin. h. t. n. 8.*

61 Omnes illi, qui per se possunt matrimonio assistere, hanc facultatem possunt alijs delegare; *arg. c. 68. de Reg. jur. in 6. verbo, scripto, vel nutu: specialiter, vel generaliter.* Et quando generaliter committitur administratio Sacramentorum, cum censetur commissa cura Parochialis, etiam assistentia matrimonij censetur commissa, ut contra *Henric. Perez, Sanch. de Matr. lib. 3. D. 35. n. 8. tenent Barbos. de Offic. Episc. alleg. 32. n. 127. Gonz. in c. fin. h. t. n. 9.* & ita declaratum dicitur à *S. Cong. Trid.* Nec obstat, quod talis licentia sit metu extorta: quia adhuc matrimonium esset absolute liberum, & sine metu; nec constat unde irriteretur. Ita contra *Abb. & alios tenent Barb. Gutierrez. Sanch. de Matr. lib. 3. D. 39. & alij.* Nec item obstat, quod licentia sit revocata, si revocatio, vel non est intimata. Commissario, vel non est legitime intimata, hoc est, per nuntium ad id destinatum, licet aliunde Commissarius extrajudicialiter revocationem sciat. Si verò legitime sit intimata, non potest Commissarius matrimonio assistere; *arg. L. 17. ff. de Offic. Præsid. Sanch. de Matr. lib. 3. D. 36. n. 9.* Si licentia ad assistendum sit per dolum obventa, vel per falsam allegationem, ita ut licentia non sit alligata causa: allegata, valet, & licentia, & matrimonium: etiam si Parochus concedens licentiam, ita esset dispositus, ut eam negaret, si sciret, falsam esse causam allegatam: quia absolute præstitit consensum, non alligando illum veritati causa: proposita. *Gutierrez. de Matr. c. 64. ex n. 14. Sanch. de Matr. lib. 3. D. 39. n. 14.* Et etiam sufficit ratihabito de præsentem, hoc est, si Parochus videat, alium Sacerdotem matrimonio assistere, & ipse, nec dissentiat, nec contradicat, eum possit, quia illa scientia, & patientia infavorabilibus, ut est matrimonium pro consensu habetur; *arg. c. un. de Despons. impub. in 6.* Si verò assistat credens, Parochum ratam habiturum assistentiam, si licentia petretur, non valet matrimo-

nium, quia tunc non verificatur, quod *Trid.* exigit, quoad valorem matrimonij, scilicet, licentia Parochi ad assistendum matrimonio. *Sanch. de Matr. lib. 3. D. 35. n. 17. & 20. Pont. L. 5. c. 29. n. 1. & alij.* Si aliquis petijt licentiam à Parocho, & antequam sciret esse concessam, assistat matrimonio, peccat graviter, quia exponit Sacramentum periculo nullitatis: si tamen verè eo tempore concessa erat, valet matrimonium: secus aliter, imò non valet, etiam verè concessa esset licentia à Parocho, si ipse quidem Commissarius non erat saltem concessiois conscius; quia ignorans non potest acceptare. *Sanch. de Matr. L. 3. D. 36. n. 2.* Hæc tamen delegatio debet fieri Sacerdoti, quia ita expresse requiritur à *Trid.* aliter non valet. *Navarra. Rodrig. Sanch. de Matr. L. 3. D. 20. n. 10.* Licite potest fieri cuicumque Sacerdoti, Sæculari, vel Regulari; nec valori matrimonij, vel commissionis obstat, etiam si Sacerdos, cui committitur assistentia, sit excommunicatus, etiam vitandus, suspensus, interdictus, irregularis, vel etiam degradatus: quippe solum requiritur, quod sit Sacerdos: imò etiam non Sacerdos valide assistet, si errore communi pro Sacerdote habeatur; *arg. L. Barbarius, 3. ff. de Offic. Prætor. Sanch. de Matr. L. 3. D. 22. n. 61.* Parochus, vel alius Sacerdos, Sæcularis, vel Regularis, qui sine licentia Parochi, etiam prætextu consuetudinis immemoralis, seu privilegij in matrimonio jungit, aut benedicit Parochianos alienos ipso jure incurrit suspensionem, donec absolvatur ab Ordinario Parochi, qui assistere matrimonio debebat. *Trid. sess. 24. de Ref. Matr. c. 1. & S. D. N. Benedicti, XIV. ut in conventionibus, quæ ex matrimonio occulto resultant provideret, jubet quod Episcopi solum magna cum cautela dispensent in proclamationibus, & quod matrimonium coram Parocho, vel Clerico, & testibus contractum scribatur in Libro, quem ad hoc debet Episcopus habere, & magno cum secreto servari. Quod sic contrahentes admoneantur de puero baptizando, & quamvis in Libro Parochorum singantur, vel simulentur nomina parentum, hæc omnia debeant scribi in Libro Episcopi. Quod si parentes in hoc maliciose deficiant, in gratiam filiorum, matrimonium publicabitur. Sic in Conit.*

Satis, 17. Novemb. ann. 1741.

TIT. IV.

De Sponſa duorum.

62 **Q**UI cum una contrahit ſponſalia de futuro, quod eſt *fidem facere paſſionis*, impedimentum impediens contrahit, ut aliam non poſſit ducere, nec cum alia contrahere ſponſalia: imò, & ſecunda ſunt omninò invalida; adeò ut nec ſolutis primis conualeſcant, & obligent. *Sanch. de Matrim. lib. 1. D. 50. n. 6. Ponce, & alij, contra Covar. de Sponſ. p. 1. c. 4. §. 1. n. 10.* Siquidem nemo poteſt alteri valide obligare rem, quam alteri valide obligavit; ac proinde non ſolvuntur prima ſponſalia per ſecunda, etiam jurata, c. 22. c. 31. de *Sponſ. Sanch. de Matr. lib. 1. D. 50. n. 2. & alij.* Nam juramentum non eſt vinculum iniquitatis. c. 18. de *Jur. Jur.* nec cum tertij præjudicio obligationem inducit. c. 78. de *Regul. Jur. in 6.* & in dicto caſu iniquitas, & præjudicium tertij ſequeretur. Secunda ſponſalia, etiam copula ſecura, non diſſolvunt prima, non ſolum, quando hæc etiam copula ſunt confirmata; arg. c. 54. de *Reg. Jur. in 6.* Vel quando ſecunda ſponſa habeat notitiam priorum ſponſalium; quia tunc non in ſponſalia ſed in fornicationem tantum conſenſiſſe videtur; arg. l. 1. §. 6. ff. de *Adulterio edito.* Sed etiam quando ſecunda ſponſa ignorabat prima ſponſalia, nec in eis intervenit copula. Quia vel vi promiſſionis erant diſſolvenda prima; & hoc non poteſt eſſe, nam ſecunda promiſſio nulla eſt: ſiquidem per prima ſponſalia obligatio juſtitie, & jus ad rem eſt adquiſitum primæ ſponſæ; ac proinde copula cum ſecunda, ablato jam per Trident. matrimonio præſumpto Juris Antiqui qui in c. 30. de *Sponſ. Cenſetur fornicaria*, nec poteſt habere rationem traditionis legitimæ ad auferendum jus prioris ſponſæ, & conſequentèr nequit ſecundæ jus matrimonij dare; arg. l. 5. C. de *Legib.* Nec ratione damni diſſolvuntur prima per ſecunda: nam damnum alia ratione poteſt compenſari: ſi enim hoc admitteretur facile quis poſſet ſine cauſa à primis ſponſalibus liberari, nova contrahendo, illaque copula confirmando, quod eſſet viam fraudibus, & dolis aperire cum magno animarum periculo, & præjudicio juris primæ ſponſæ adquiſiti. Si verò damnum illatum ſecundæ per deſorationem, non aliter, quam per

matrimonium poſſit reparari, charitas obligabit, ſaltem in foro conſcientiæ; & juxta *Sanch. Henric. & Lop.* Etiam in foro externo, ut prima ſponſa cedat juri ſuo cum levi incommodo; ut poteſt, ut ſponſus refarciat grave damnum ſecundæ. *Sot. Henric. Guier. de Matr. c. 17. n. 7. Sanch. de Matr. lib. 1. D. 49. n. 5. & 6. contra Ponce. de Matr. l. 12. c. 14. n. 4. & alios*, qui tenent; prima ſponſalia utrimque ſolvit, Semper tamen ſolvuntur prima ſponſalia ex parte innocentis, qui non contraxit ſecunda, ob notabilem mutationem factam ex parte deſorantis. Si verò innocens velit cedere ſuo juri, vel ex alia cauſa talia ſponſalia diſſolvuntur, obligant ſecundam, ſiquidem, ut hæc non præſumantur peccaminola, cenſentur facta ſub conditione, ſi prima deſint obligare; arg. c. 15. c. 30. de *Sponſ.* Cum per prima ſponſalia obligatio juſtitie, & jus adquiſitum ſit prioris ſponſæ, eo non debet ſpoliari, niſi detur juſta, & legitima cauſa; ac proinde Episcopopus nullo modo poteſt irritare prima ſponſalia, ut ſubſtantia ſecundæ; arg. c. 104. de *Sponſ. Soto, Henric. Sanch. de Matr. lib. 7. D. 17. n. 13.* Imò nec R. Pontifex, niſi ex cauſa gravi, & ſerè publica.

63 Qui ſemel cum una contraxit ſponſalia, non poteſt licite cum alia contrahere matrimonium, primis ſponſalibus non diſſolutis: ſi tamen deſacto contrahat, etiam ſi matrimonium tantum ratum ſit, cum hoc majus, & fortius vinculum, quam ſponſalia inducat: ſiquidem matrimonium conſert jus in re, ſponſalia tamen ſolum jus ad rem: tale matrimonium primis ſponſalibus præfertur. c. 1. b. r. c. 22. c. 31. de *Sponſ. l. 9. tit. 1. p. 4.* Sicut ſecunda venditio ejuſdem rei, traditione roborata, præfertur primæ venditioni traditione deſtituta. l. 15. C. de *Rei vindic.* Ex parte innocentis; v. g. ſponſæ diſſolvuntur ſponſalia, non ſolum per matrimonium validum, quia violavit ſic contrahens fidem priorum ſponſalium; ſed etiam per invalidum, quia ſponſalibus renuntiaviſſe cenſetur. *Sanch. de Matr. lib. 7. D. 48. n. 1.* Si verò matrimonium contractum à ſponſo per mortem uxoris diſſolutum ſit, tenetur ipſe primæ ſponſæ promiſſionem adimplere, ſicut, qui factò voto Religionis, & Fidem Deo frangendo, matrimonium contrahat, hoc per mortem uxoris diſſoluto, tenetur Religionem ingredi, adeò ut prima obligatio, tam voti, quam ſponſalium maneat ſuſpenſa, non extrinſeca, per incompatibilitatem matrimonij, ne is, qui fidem viola-

lavit, ex ſua malitia commodum referat in præjudicium juris partis læſæ; nec Text. citati plus probant, nec abſolutam ſponſalium diſſolutionem expriment. *Ponce de Matr. lib. 12. c. 13. n. 4. & alij, contra Sanch. de Matr. lib. 1. D. 48. n. 3. & alios.* Qui matrimonium de præſenti cum alia contrahit, ſeu dat ſidem conſenſus juxta phraſem *Auguſtini in c. 1. b. t.* habet impedimentum dirimens, quod dicitur *Ligaminis* ad contrahendum cum alia, primo matrimonio durante. Quod ſi de ſacto contrahat, etſi ſecundam carnaliter cognoverit, non cognita prima, nullum eſt ſecundum matrimonium, & ſuſtinetur primum. c. 31. de *Sponſ. c. 3. c. ſin. b. t. l. 9. tit. 1. p. 4.* Et etiam ſi primum ſit quoad effectum inutile ob morbum, vel impotentiam ſupervenientem. c. 25. 32. q. 7. vel ſterilitatem. c. 27. 32. q. 7. vel ob diuturnam conjugis abſentiam. c. 2. de *Secund. nuptijs.*

64 Ab ipſa enim institutione matrimonij in Paradiso illicita fuit Polygamia, ſeu pluralitas uxorum: nam Deus dixit ad Adam *Gen. 2. v. 24. Adhærebit uxori ſua. & erunt duo in carne una.* Et ut declarat *Innoc. III. in c. 8. de Divortijs. Erunt duo in carne una, non dixit tres, vel plures, ſed duo; nec dixit adhærebit uxoris, ſed uxori.* Et ſic obſervatum fuit ſemper ante diluvium, nec legitur, quod aliquis plures ſimul haberit uxores præter Lamech, qui duas duxit, & propterea à Nicolao reprehenditur, quando Lothario Regi reſcribit, in c. 19. 24. q. 3. ibi: *An non diſtincta ultione feriendus es, qui in duabus uxoris adulterium Lamech, & flagitium imitatus, eſſe dignoſceris?* Poſtea Deus diſpenſavit per inſpirationem internam antiquis Patriarchis factam, ut plures poſſent uxores habere, ut ſic Populus fidelis extenderetur. Nec in mundi initio fuit ad hunc finem neceſſaria polygamia: nam abunde propagatio habebatur per longiſſimam hominum vitam. Et ſumpto exemplo à Patriarchis diſpenſatio fuit ad populum Iſrael derivata. c. 7. 32. q. 4. ibi: *Obijciuntur Jacob quatuor uxores: quod quando mos erat, crimen non erat.* Et juxta *Bellarum. & alios* hæc diſpenſatio, etiam ad Gentiles fuit protenſa: quod negat *Sanch. de Matr. lib. 7. D. 80. n. 13.* Et quidem Abimelech Gentilis, qui deſcribitur, ut vir moraliter bonus, plures habuit uxores, nec aliter matrimonium Eſther cum Aſſuero fuiſſet verum matrimonium, cum prius haberet pro uxore Reginam Vaſthu. In Lege verò Gratia

fuit matrimonium reſtitutum à Chriſto D. ad ſuam primitivam institutionem libello repudij, & polygamia ablatis. *Matth. 19. v. 8. Trid. ſeſſ. 24. de Matr. Can. 2. ibi: Si quis dixerit licere Chriſtianiſ plures ſimul habere uxores, & hoc nulla Lege Divina eſſe prohibutum, anathema ſit,* ac proinde hoc non ſolum fideles, ſed etiam infideles vi hujus Divini præcepti non poſſunt duas uxores ſimul habere; nec prima adhuc vivente repudiata, accipere ſecundam. c. 7. c. 8. de *Divortijs. Sanch. de Matrim. lib. 7. D. 80. n. 14.* Nec ſunt audienti *Abulenſ. & Cajet. in 14. Matth.* qui in hoc puncto male ſentiant. Licet Polygamia Jure Divino fuiſſet prohibita, non tamen omninò Jure Naturali repugnat: nam apud plures gentes non Barbaras permiſſa fuit: imò à Deo cum aliquibus Patriarchis fuit diſpenſatum. c. 8. de *Divortijs*, ergo non repugnat Juri Naturali, alias Deus nullatenus diſpenſaſſet. Deinde per conſuetudinem ex diſpenſatione deſcendentem fuit polygamia apud plures admiſſa. c. 7. 32. q. 4. *D. Thom. in 4. D. 33. q. 1. art. 1. ad 1.* Et contra Jus Naturale non prævalet conſuetudo. c. ſin. de *Conſuet.* Nec polygamia ſini matrimonij repugnat, ſcilicet generationi, quæ non impeditur ex pluralitate uxorum: Imò, nec educationi proliſ, nec conjugum paci, & tranquillitati, cum hoc fines, Domino providente, Patriarchæ, etiam in uxotum pluralitate conſequentur: licet aliquo modo his repugnat talis pluralitas. Unde tenendum eſt, quod hæc pluralitas, licet aliquomodo ſit contra Jus Naturale, non tamen omninò, hoc eſt contra Jus Naturale, primarium, ſeu contra ejus prima principia: quod tenet, & optime explicat *D. Thom. in 3. p. Sup. q. 65. art. 1. in corp.* ibi: *Matrimonium ergo habet pro fine principali procreationem, & educationem, qui quidem ſinis competit homini ſecundum naturam ſui generis: unde, & alijs animalibus eſt communis, ut dicitur in 8. Ethic. & ſic bonum matrimonij aſſignatur proles: ſed pro fine ſecundario, ut dicit Philoſ. habet in hominibus ſolis communicationem operum, quæ ſunt neceſſaria in vita, & ſecundum hoc fidem ſibi invicem debent, quæ eſt unum de bonis matrimonij: habet ulterius alium finem, in quantum eſt inter fideles, ſcilicet ſignificationem Chriſti, & Eccleſiæ: & ſic bonum matrimonij dicitur Sacramentum. Unde primus ſinis reſpondet matrimonio homini, in quantum eſt animal: ſecundus in quantum eſt homo: tertius in quantum eſt fidelis. Pla-*

ralitas ergo uxorum, neque totaliter tollit, neque aequaliter impedit matrimonij primarium finem, cum unus vir sufficiat pluribus uxoribus faciendis, & educandis filijs ex eis natis, sed secundarium finem, etsi non totaliter tollat, tamen multum impedit, eo quod non facile potest esse pax in familia, ubi uni viro plures uxores junguntur, cum non possit unus vir sufficere ad satisfaciendum pluribus uxoribus ad votum: & tamen, quia communicatio plurium in uno officio causat litem, sicut figuli corraxantur ad invicem: & similiter plures uxores unius viri. Tertium autem finem totaliter tollit, eo quod sicut Christus est unus, ita, & Ecclesia una: & ideo patet ex dictis, quod pluralitas uxorum quodammodo est contra Legem Naturam, & quodammodo non. Et sic possunt concordari duae sententiae oppositae, quarum prima astricta, hanc pluralitatem esse contra Jus Naturale. Quam tenent Bellarm. Henric. Ledesm. & alij, altera negat, esse contra Jus Naturale: quam tenent Durand. Abul. Palac. Gonz. in c. 1. b. t. n. 7. Notant sententiam mediam plures propagant cum Sanchez. de Matr. lib. 7. D. 80. n. 8.

65 Contra tamen, Polyviriam, seu pluralitatem virorum respectu unius uxoris, ut Juri Divino, & Naturali contrariam nulla Genes, quantumvis Barbarae nunquam admiserunt, nec ulla dispensatio permisit. Sic tenet D. Thom. in 3. p. Sup. q. 65. art. 1. qui in 8. arg. sic sibi objicit: de Lege Naturae est, quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris; sed vir nullomodo vellet, quod uxor alium virum haberet: ergo contra Legem Naturae faceret, si uxorem aliam superduceret: Resp. dicendo: Quod illud praecipuum Legis Naturae: quod tibi non vis, alteri ne feceris; debet intellegi eadem proportione servata: non enim si Praelatus non vult sibi resisti à subdito, ipse subdito resistere non debet, & ideo non oportet, ex utroque praecipui, quod sicut vir non vult, quod uxor sua habeat alium virum, quod ipse non habeat aliam uxorem: quia unum virum habere plures uxores, non est contra prima praecipua Legis Naturae: sed unam uxorem habere plures viros est contra praecipua prima Legis Naturae: eo quod per hoc quantum ad aliquid totaliter tollitur, & quantum ad aliquid impeditur bonum prolis, quod est principalis matrimonij finis: in bono enim prolis intellegitur non solum procreatio, sed etiam educatio. Ipsa enim procreatio prolis, etsi non totaliter tollatur, quia contingit post impregnationem primam, iterum mulierem

impregnari, ut dicitur in nono de animalibus, in multam impeditur, quia vix potest accidere, quin corruptio accedat, quantum ad utrumque sexum, vel quantum ad alterum; sed educatio totaliter tollitur, quia ex hoc, quod una mulier plures maritos haberet sequeretur incurritudo prolis respectu patris, cuius cura necessaria est in educando, & ideo nulla Lege, vel consuetudine est permissum unam mulierem habere plures viros sicut è converso. Non tamen esset polyviria intrinsece mala, ut mendacium, & perjurium, à quibus nunquam potest malitia separari, ac proinde Deus non potest in eis dispensare: potest tamen Deus in polyviria dispensare de potentia absoluta, vel potius conditionem apponere, qua posita, non esset mala, nec prohibita, dando, scilicet foemina facultatem, ut sine injuria mariti corpus suum ad usum, & actus conjugales alij tradat viro, & huic vicissim corpus suum foemina traderet; quod negari Deo non potest ob supremum dominium, quod in omnibus rebus creatis habet. Sic potest alicui dominium concedere, ut possit invito Domino rem accipere: & in vitam alterius, ut possit occidere innocentem. Major. Laym. Sanchez. de Matr. lib. 7. D. 80. n. 15. contra Bellarm. lib. 1. de Matr. c. 11. Nulla tamen Lex Humana, etiam Pontificia potest in polygamia, seu pluralitate uxorum dispensare, c. 8. de Divort. D. Thom. in 4. D. 33. q. 1. art. 2. nec ulla consuetudo, etiam immemorialis potest licitam facere polygamiam, nam consuetudo neutiquam potest contra Jus Divinum prevalere. c. fin. de Consuet. D. Antonin. Covar. de Spons. p. 2. c. 7. §. 3. n. 1. Sanchez. de Matr. lib. 7. D. 80. n. 10. Nisi fundetur in revelatione, seu dispensatione Divina, c. 7. §. 2. q. 4. c. 8. de Divort. D. Thom. in 3. p. Sup. q. 65. art. 2. in corp. ibi: Lex autem de unitate uxoris non est humana, sed divinitus instituta, nec unquam verbo, aut litteris tradita, sed coram impressa, sicut, & alia, quae ad Legem Naturae qualitercumque pertinent, & ideo in hoc solo Deo dispensatio fieri potest per inspirationem internam, qua quidem principaliter Patribus Sanctis sola est, & per eorum exemplum ad alios derivata est eo tempore, quo oportebat, praedictum naturae praecipuum pratermitti, ut major esset multiplicatio prolis ad cultum Dei educanda: semper enim principalior finis, magis observandus est, quam secundarius: unde cum bonum prolis sit principalis matrimonij finis, ubi prolis multiplicatio necessaria erat,

De Conditionibus apposis in desponsatione, & alijs contractibus.

erat, debuit negligi ad tempus impedimentum, quod postea in secundarijs finibus, evenire: ad quod removendum praecipuum prohibens pluralitatem uxorum ordinantur. Et postea ad 5. ait: Non est inconveniens, si propter bonam prolis aliquid detrahatur alijs duobus bonis; nec tamen omnino tolluntur, quia fides manet ad plures, & Sacramentum aliquomodo, & quomodo non significaretur conjunctio Christi ad Ecclesiam, in quantum est una, significatur tamen distinctio graduum in Ecclesia per pluralitatem uxorum, qua quidem non solum est in Ecclesia Militante, sed etiam in Triumphantem, in qua sunt diversa mansiones.

66 Attentantes secundas nuptias, primis durantibus, de Jure Civili incurrunt infamiam. L. 1. ff. de His, qui not. infam. & in aliquibus Regnis. morte puniuntur. Jure Canonico, olim scienter cum alterius uxore contrahenti imponebatur publica poenitentia per septem annos, cum jejuniis per 40. dies in pane, & aqua, quod carenam dicebant. c. 2. b. t. Hodie tamen hoc non obtinet, sed arbitrio Confessorum imponitur poenitentia. Insuper, sic contrahens per verba de praesenti scienter cum alterius uxore, & eam, vivente adhuc primo ejus marito cognoscens, incurrit criminis impedimentum, ita ut etiam mortuo primo marito, non possit cum ea contrahere. De quo in Tit. 7. In nostra Hispania variae poenae adversus polygamios fuerunt statuta. In L. fin. tit. 17. p. 7. Et olim ferro candenti haec littera Q in fronte eis imprimebatur. L. 5. tit. 1. lib. 5. R. C. & ibid. Azeved. Sed jam hodie hoc crimen relevatur S. Inquisitionis Tribunali, ut constat ex Editto Generali, n. 11. O si alguna persona se ha casado segunda, ó mis veces, viviendo su primera mujer, ó marido. Et quidem publica confusio exponitur, & publica afficiuntur ignominia, capiti imposita mitra infamiae, Hispanae: Corozca, in publico suggestu, fustibulque caduntur, & per quinquennium ad trirames damnantur. Gonz. in c. 2. b. t. n. 6. Acced. in L. 5. tit. 1. R. C. n. 3. & alij. In Hispania quidem polygami abjurant de Levi: in Italia tamen de vehementi adjurant. Quando conjugatus contrahit sponsalia de futuro cum alia, etiam polygamus censetur, & ad forum Inquisitionis pertinet, & ibidem juxta delicti qualitatem punitur. Sic ex Somanas, & alij assertant Caesar Carena de Offic. Inquisit. p. 2. tit. 5. Dian. in Summ. V. Inquisitorum Jurisdictione, n. 166. & alij.

67 NON sumitur in praesenti conditio pro statu hominum, ut in §. fin. Inst. de Jur. personar. Nec pro Lege, seu pacto contractuum, ut in L. 7. C. de Pactis: sed pro circumstantia alicui dispositioni adjecta, à qua pendet dispositio, & frequentissimè explicatur hac dictione: Si, v. g. Si mihi das centum, habo tibi equum. Aliquando, etiam hanc particulis explicatur. Nisi: dummodo, donec, quando, ubi, cum, quando, & similibus. Et sic definitur in Rege N. in L. 1. tit. 4. p. 4. ibi: Condicion tanto quere decir, como pleyto, ó postura, que es fecha sobre otro pleyto, con esta palabra si, è es de tal manera, que si se cumple, confirma el pleyto sobre que es puesta: è si por aventura de fallece, non vale la postura principal. Condicio verè, & proprie talis est oratio dispositionem in tempus, & eventum futurum incertum suspendens. Ita ut verificata conditione, dispositio teneat, & ea deficienti, etiam deficienti dispositio. L. 1. tit. 4. p. 4. Gonz. in c. 1. b. t. n. 4. Hinc non sunt proprie conditiones, conditio necessaria: v. g. si Sol eras oratur: nec praerogativa, nec praesens; v. g. si Navis ex oriente venit, vel si Rex vivit. L. 10. ff. de Condit. Inst. Nec conditio impossibilis per naturam; v. g. si digito Caelum tingeris, quia haec omnes, vel non suspendunt dispositionem; vel non pendet ab eventu contingenti. Matrimonium sub conditione necessaria contractum, non suspenditur, sed statim valet; arg. L. 9. §. 1. ff. de Nozar. Imò etiam si sit contingens, infallibiliter tamen fit eventuray. g. si venerit Anti-Christus. Sanchez. de Matr. lib. 5. D. 2. n. 7. Condicio, vel est expressa, quae verbis exprelsis apponitur, vel tacita, quae licet non exprimitur, subintellegitur. Et haec fit exprimat eodem modo, quo inest, non reddit contractum conditionatum; secus si aliter, ac inest adjiciatur; v. g. Tecum contraham, si Ecclesia, nullum in hoc matrimonio impedimentum esse judicaverit. Nam tunc matrimonium suspenditur, donec Ecclesia suum judicium proferat. Sanchez. de Matr. L. 5. D. 1. ex n. 12. In omnibus ergo conditionibus potius contrahentis menti, &